

PM 2013:38 RVIII (Dnr 001-110/2013)

Läsandets kultur – slutbetänkande av Litteraturutredningen (SOU 2012:65)

Remiss från Kulturdepartementet

Remisstid 1 mars 2013

Borgarrådsberedningen föreslår att kommunstyrelsen beslutar följande

1. Som svar på remissen ”Läsandets kultur – slutbetänkande av litteraturutredningen” (SOU 2012:65) hänvisas till vad som sägs i promemorian.
2. Beslutet i ärendet justeras omedelbart.

Föredragande borgarrådet Madeleine Sjöstedt anför följande.

Ärendet

Litteraturutredningens slutbetänkande analyserar litteraturens ställning i dag och identifierar utvecklingstendenser som förväntas kunna påverka litteraturområdet framöver. Det lämnas förslag till förändringar som syftar till att öka läsandet, särskilt bland barn och unga, och att säkra konsumenternas tillgång till kvalitetslitteratur.

Utredningen visar att det finns stora skillnader mellan olika gruppers läsvanor. Flickor läser mer än pojkar, kvinnor mer än män och högutbildade mer än lågutbildade. De ungas läsförmåga har minskat påtagligt och en allt större andel har därmed svårt att förstå och tillgodogöra sig texter på ett tillfredsställande sätt. I den senaste Pisa-undersökningen, en internationell studie av bland annat läsförståelse, hade en fjärdedel av de 15-åriga pojkarna i Sverige bristande funktionell läsförmåga.

Rapporten finns att läsa i sin helhet på regeringens hemsida:
<http://www.regeringen.se/content/1/c6/20/02/57/65903c80.pdf>

Beredning

Ärendet har remitterats till stadsledningskontoret och kulturnämnden.

Stadsledningskontoret instämmer i utredningens förslag som ska leda till ökad läsning och läsförståelse. Kontoret menar dock att dessas genomförande måste vila på den existerande infrastrukturen i skol- och folkbibliotek samt att det är skolorna och kommunerna som måste avgöra vad som är att betrakta som rätt nivå eller grad av insats. Vidare understryker kontoret att frågor om långsiktigt tillgängliggörande, distribution och framförallt finansiering av e-litteratur måste hanteras för att säkra bibliotekens framtida roll.

Kulturnämnden stödjer i huvudsak utredningens förslag på de områden nämnden lämnat åsikter om. Nämnden lyfter dock fram att stödet till digitalisering av backlistlitteratur ska vara förbundet med krav om att de titlar som får stöd ska kunna tillgängliggöras via folkbiblioteken samt det problematiska i att folkbibliotekens möj-

ligheter att självständigt göra ett urval påverkas av nuvarande affärsmodeller för utlåning av e-medier.

Mina synpunkter

I Läsandets kultur – slutbetänkande av Litteraturutredningen (SOU 2012:65) har en bred översyn gjorts av litteraturens och läsandets ställning i Sverige. För att stärka litteraturens och läsandets ställning lyfter utredningen fram ett antal förslag.

Utredningen uppmärksammar att det i den nya skollagen finns krav om att skolan har en skyldighet att ge eleverna tillgång till ett skolbibliotek och att de ska kunna användas som en pedagogisk resurs. Med stöd av internationell forskning lyfter utredningen fram vikten av sistnämnda för att främja läsandet. Utredningen föreslår att det i skol- respektive gymnasieförordningen införs bestämmelse om att huvudmännen ska sträva efter bemannade skolbibliotek. Om skollagens nya bestämmelser och de föreslagna förändringarna i skol- respektive gymnasieförordningen inte får önskat resultat öppnar utredningen för en skärpning av skollagen. Jag delar utredningens ambition att samtliga elever bör ha tillgång till skolbibliotekarier.

En viktig utgångspunkt för utredningen är de tydliga tendenserna till minskat läsande bland unga. Svenska elevers läsförmåga har minskat påtagligt de sista decennierna och en allt större andel har svårt att förstå och tillgodogöra sig texter. I den senaste Pisa-undersökningen, en internationell studie av bland annat läsförståelse, hade en fjärdedel av de 15-åriga pojkarna i Sverige bristande funktionell läsförmåga.

Tillgång till litteratur i kombination med en bra svenskundervisning och tidig utvärdering av elevernas kunskaper är av avgörande betydelse för att bryta denna negativa utveckling. En god samverkan mellan förskola, skola och bibliotek kring barns och ungas läsande är angelägen. Utredningens förslag på detta område ligger väl i linje med det arbete som i dag sker i många av Stockholms skolor och bibliotek inom ramen för stadens särskilda lässatsning.

Förskolans arbete med språkutveckling lägger en god grund för fortsatt läsande. Utredningens förslag om en försöksverksamhet med särskilda läsombud i förskolan är därför positivt.

Utredningen lämnar förslag på hur biblioteken ska kunna arbeta aktivt med e-böcker. Att finna en långsiktig modell som väger förlagens kommersiella intressen av nytutgiven litteratur och backlistlitteratur mot bibliotekens uppdrag att tillgängliggöra information och kunskap är angeläget. Dagens situation där biblioteken inte har en tillfredsställande rådighet över e-medieutbudet och där kostnaderna för e-medieutlåning kan växa okontrollerat är inte tillfredsställande. Särskilt de karens- och begränsningar förlagen kan och har rätt att införa för tillgängliggörandet av e-böcker står i strid mot bibliotekens uppdrag att självständigt och oberoende göra ett urval. Utredningen lämnar förslag om att Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) bör vara förhandlingspart gentemot rättighetsinnehavarna när det gäller avtal för e-media på folkbiblioteken vilket är rimligt då SKL företräder folkbibliotekens huvudmän.

Gällande digitaliseringen av så kallad public domain-litteratur föreslår utredningen att Kungliga Biblioteket (KB) ska ges i uppdrag att distribuera sådan digitaliserad litteratur till landets bibliotek via den nationella katalogen Libris. Att KB ges ett sådant uppdrag är positivt. Utredningen föreslår vidare att det hitintillsvarande tillfälliga stöd som getts vid digitalisering av backlist-litteratur utökas och permanentas. I

detta instämmer jag men jag vill också lyfta fram att jag delar Stockholms stads kulturförvaltnings åsikt att stödet borde ges med krav på att de titlar som får del av stödet görs tillgängliga till medborgarna via offentliga bibliotek.

Utredningen föreslår att 30 miljoner kronor av det statliga stödet till studieförbunden avsätts specifikt för folkbildningens läsfrämjandeverksamhet. Genom förändringen kan studieförbunden spela en viktig roll för att främja litteraturen och läsningen vilket är positivt. Att en kvalitativ dimension på detta sätt införs i den statliga bidragsgivningen till studieförbunden är också positivt.

Utredningen föreslår omprioriteringar inom litteratur- och kulturtidsskriftsstödet i syfte att höja stödet per titel samt öka kulturtidsskriftsstödet. Omprioriteringarna föreslås finansieras genom att ett företag eller koncern av företag för utgivning av litteratur sammantaget får beviljas statsbidrag om högst 23 prisbasbelopp. Omprioriteringen innebär alltså i praktiken en sänkning av stödet till utgivande av litteratur. Att införa ett tak i litteraturstödet innebär att man gör avkall på principen att stimulera och stötta utgivningen av kvalitetslitteratur oavsett vem som ger ut den. Detta innebär i praktiken att en bok som bedöms ha högre kvalitet än en annan kan diskvalificeras från stöd på grund av att den getts ut av ”fel” förlag. Ett stöd som ska gynna största möjliga kvalitet i litteraturutgivningen borde inte ta några sådana hänsyn. I utredningen återfinns relativt utförligt de senaste årens utgivningsstatistik uppdelat på olika litteraturkategorier. Av denna statistik framgår att utgivningen av svensk skönlitteratur samt lyrik och dramatik har minskat de senaste åren. Detta borde ligga till grund för en diskussion om inte litteraturstödet borde ge större prioritet åt att stimulera denna litteraturutgivning framför annan. Sett utifrån ett konstpolitiskt perspektiv borde det vara eftersträvänsvärt att stimulera just skönlitteratur, dramatik och lyrik.

Vidare borde utredningen diskutera hur den av Kulturrådet stödda litteraturen i större utsträckning ska möta en större publik. För att stimulera att de kulturaktörer som mottar det kvalitetssäkrade kulturstödet från Stockholm stad ska nå ut till fler infördes år 2007 en kulturbonus. Om en sådan litteraturbonus infördes i syfte att stimulera till ökad försäljning av den litteratur som för stöd skulle litteraturstödet konstpolitiska syfte kompletteras med ett kulturpolitiskt. Ett liknande system i samma syfte borde även införas för de kulturtidskrifter som får stöd från Kulturrådet.

Jag föreslår att borgarrådsberedningen föreslår att kommunstyrelsen beslutar följande

1. Som svar på remissen ”Läsandets kultur – slutbetänkande av litteraturutredningen” (SOU 2012:65) hänvisas till vad som sägs i promemorian.
2. Beslutet i ärendet justeras omedelbart.

Stockholm den 25 februari 2013

MADELEINE SJÖSTEDT

Bilaga

”Läsandets kultur – slutbetänkande av litteraturutredningen” (SOU 2012:65),
sammanfattning

Borgarrådsberedningen tillstyrker föredragande borgarrådets förslag.

Särskilt uttalande gjordes av borgarrådet Daniel Helldén (MP) enligt följande.

Barns och ungas minskande läsande får långsiktiga konsekvenser och en aktiv samverkan mellan skolor, skolbiblioteken och övriga bibliotek behövs för att vända den trenden. Vi ser ett behov av att läsutvecklingen måste följas upp genom hela skoltiden. Den är god de första åren, framförallt för att vi har god kvalitet i så många av våra förskolor. Men vi behöver utveckla det läsfrämjande arbetet efter årskurs 3. När ämnena i skolan blir mer komplexa behöver läsutvecklingen också specialiseras. Vi vill se ett sammanhållet utvecklingsarbete med lässtrategier i skolan för årskurserna 4-6. Det finns en fara i att lägga alltför mycket vikt vid att tidigt utvärdera barns läsande, det viktiga är att stimulera läsandet så att barn finner det meningsfullt och roligt att läsa. Goda läsvanor grundläggs i hemmet och det är därför viktigt att en satsning på läsning även riktar sig till föräldrar och involverar den kommunala vuxenutbildningen.

Precis som utredningen framhåller är lärarna nyckelpersoner för att främja läsande bland unga. Lärares förutsättningar till fortbildning, karriärmöjligheter och löneutveckling hänger samman och måste satsas på samfällt. I en satsning på skolan bör även fritidshemmen inkluderas, många barn tillbringar en betydande del av sin dag i fritidshemmen som därmed bör vara miljöer som stimulerar till läsning.

Något som utredningen inte fördjupar sig så mycket i är tillgången på bra modersmålsundervisning och modersmålsstöd. Att behärska sitt modersmål ger bättre förutsättningar att ta till sig nya språk och därför är modersmål viktigt för att främja läsandet för personer som inte har svenska som modersmål. Andra modersmål än svenska ska ses som en tillgång i skolan och som en resurs för den enskilda elevens lärande. Tvåspråkig undervisning bör öka.

Vi vill understryka vikten av tillgång till utbildad personal i anslutning till skolbiblioteken. Det är viktigt att inte begränsa skolbiblioteken till en samling böcker, utan även se vikten av tillgång till skol- och lärarbibliotekarier. För att elevens självständiga lärande ska bli meningsfullt behövs det personal med expertis i informationshantering och källkritik. Skolbiblioteken bör även ges resurser för inköp av nyskriven utomeuropeisk barnlitteratur så att barn med annat modersmål än svenska kan utveckla sin litterära skattkammare.

Vi är kritiska till förslaget om att 30 miljoner kronor av statsbidraget till studieförbunden ska örönmärkas till folkbildningens läsfrämjande verksamhet. Folkbildningen ska fortsätta att vara fri och frivillig. Det är själva grundtanken för folkbildning och borgar dessutom för en hög kvalitet. Man gör redan värdefulla insatser för läsning, men de ska inte styras ovanifrån.

Kommunstyrelsen

Reservation anfördes av Ann-Margarethe Livh (V) enligt följande.

Jag föreslår kommunstyrelsen besluta

1. Föredragande borgarrådets förslag godkänns delvis
2. Därutöver vill jag framföra följande.

För att stärka litteraturens ställning krävs breda insatser, såväl av staten som av kommunerna. Litteraturen lever på en huvudsakligen kommersiell marknad men når också människor tack vare samhällets stöd. Att de ungas läsvanor och särskilt pojkars, har försämrats och att det finns fortsatt stora skillnader i läsvanor mellan olika socioekonomiska grupper är allvarligt.

Vi instämmer förslagen om läsombud i förskolan, kompetensutveckling för lärare och bemannade skolbibliotek. Men det behövs också subventioner till läsfrämjande utgivning av barn- och vuxenlitteratur och att skolorna verkligen följer lagen om skolbibliotek. Bristen på skolbibliotek är störst i friskolegymnasier, som verkar prioritera vinstuttag före elevernas behov. Bemannade skolbibliotek blir tomma ord när biblioteken inte finns i sinnevärlden. För att utjämna klasskillnader i läsandet måste skolsegregationen brytas, och det är en mycket omfattande samhällelig uppgift. För att värna biblioteken i stort vill vi införa en bibliotekslag som garanterar avgiftsfri tillgång till olika medier, även elektroniska, på lika villkor.

Läsfrämjande insatser för vuxna är mycket viktigt, för att öka läsandet i grupper där läsandet är mindre vanligt. Exempelvis behöver biblioteken kunna bedriva uppsökande verksamhet, eventuellt tillsammans med folkbildningens aktörer. Det behövs också ett särskilt statligt stöd för bibliotek på arbetsplatser, vårdinstitutioner och fängelser. Vi vill se statligt subventionerad kvalitetslitteratur för att nå ut i kiosker och på arbetsplatsbibliotek, läsprojekt på manligt dominerade arbetsplatser för att stimulera pappor att sedan börja läsa för sina barn, läsprojekt på barnavårdscentraler och förskolor för att stimulera föräldrar att läsa för småbarn etc.

Vi avråder bestämt från att införa en litteraturbonus enligt kulturborgarrådets förslag. Vänsterpartiet vill avskaffa stadens kulturbonus som presenteras som förebild för en litteraturbonus. Kulturbonusen har blivit ett belöningssystem för de som får sponsorer eller extra stor publik, vilket drar undan resurser från de som verkligen behöver stöd. Vi vill att smal litteratur och litteratur som bidrar till mångfald som publiceras av mindre förlag med svag ekonomi ska stimuleras, liksom debutanter och smal litteratur på större förlag. Istället för att minska kulturtidskriftsstödet vill vi tillföra resurser till litteraturstödet.

Det är viktigt att lösa intressekonflikten om bibliotekens tillgång till e-media, men vi vill samtidigt värna pappersboken. För att biblioteken ska kunna ge spännande läsoplevelser krävs tillräckligt med resurser för att köpa böcker.

Särskilt uttalande gjordes av Stefan Nilsson och Daniel Helldén (båda MP) med hänvisning till det särskilda uttalandet av (MP) i borgarrådsberedningen.

ÄRENDET

Litteraturutredningens slutbetänkande analyserar litteraturens ställning i dag och identifierar utvecklingstendenser som förväntas kunna påverka litteraturområdet framöver. Utredningen lämnar förslag till förändringar som syftar till att öka läsandet, särskilt bland barn och unga, och att säkra konsumenternas tillgång till kvalitetslitteratur.

Utredningen visar att det finns stora skillnader mellan olika gruppers läsvanor. Flickor läser mer än pojkar, kvinnor mer än män och högutbildade mer än lågutbildade. De ungas läsförmåga har minskat påtagligt och en allt större andel har därmed svårt att förstå och tillgodogöra sig texter på ett tillfredställande sätt. I den senaste Pisa-undersökningen, en internationell studie av bland annat läsförståelse, hade en fjärdedel av de 15-åriga pojkarna i Sverige bristande funktionell läsförmåga.

Utifrån en analys och samlade bedömningar av litteraturens ställning och utvecklingstendenser presenteras betänkandet förslag utifrån följande rubriker.

- Nationella mål för läslýftet
- Läsombud för att stärka litteraturens ställning i förskolan
- Kompetensutveckling för lärare
- Samtliga elever bör ha tillgång till skolbibliotekarier
- Läs- och litteraturfrämjande i kultursamverkansmodellen
- Samordning av läsfrämjande insatser utanför skolan
- Stärk folkbildningens roll i det läsfrämjande arbetet
- Stöd till evenemang i bokhandeln
- Möjligheter för folkbiblioteken att arbeta aktivt med e-böcker
- En moderniserad biblioteksersättning
- Omprioriteringar inom litteratur- och tidskriftsstödet
- Utökat stöd till backlistdigitalisering
- Ett förstärkt kulturtidskriftsstöd
- Kulturpolitiska insatser för att främja svensk litteratur i utlandet
- Internationellt utbyte för litterära upphovsmän
- Tydligare ansvarsfördelning för internationellt litteraturutbyte
- Stärk svenskundervisningen i utlandet

BEREDNING

Ärendet har remitterats till stadsledningskontoret och kulturnämnden.

Stadsledningskontoret

Stadsledningskontorets tjänsteutlåtande daterat den 18 februari 2013 har i huvudsak följande lydelse.

Betänkandet utgår från litteraturen i vid mening. Stadsledningskontoret har i denna mening anledning att göra några allmänna betraktelser.

Stockholms stads åtagande i förhållande till det som behandlas i utredningen kan sägas avse folkbibliotekens roll, nämligen att tillgängliggöra litteraturen utan kostnad för medbor-

garna samt att bedriva ett aktivt litteraturfrämjande arbete med att pedagogiskt guida besökare till läsoplevelser. Mot bakgrund av en nationellt sjunkande grad av läsförståelse i skolan kan stadsledningskontoret dela uppfattningen att biblioteken har en särskild roll att fylla, även om trenden inte är lika tydlig i Stockholm.

Stadsledningskontoret kan konstatera att stadens biblioteksplan från 2012 tar höjd för detta. Bland annat uttrycks att medborgarna via folkbiblioteken ska kunna hitta material och tjänster som stöttar dem och tillgodoser deras behov, ett livslångt lärande, ett självständigt ställningstagande och en kulturell utveckling.

Vad gäller förslagen som ska leda till ökad läsning och läsförståelse instämmer stadsledningskontoret i utredningens slutsatser. Stadsledningskontoret vill dock erinra om att förslagets genomförande måste vila på den existerande infrastrukturen i skol- och folkbibliotek samt att det är skolorna och kommunerna som avgör vad som är att betrakta som rätt nivå eller grad av insats när det exempelvis gäller frågor om "Läsombud", kompetensutveckling för lärare samt att "Samtliga elever bör ha tillgång till skolbibliotekarier".

Sammantaget anser stadsledningskontoret att Litteraturutredningen ligger i linje med den föreslagna bibliotekslagstiftningen som remitterades sommaren 2012 och är därmed väl i linje med stadens antagna *Kulturvision 2030* samt *Strategisk plan för bibliotek i Stockholms stad 2011 – 2015*.

Dock behöver resonemangen kring e-böcker och digital media utgå från den pågående förändringen av dagens medielandskap och därmed förändrade mediekonsumtion. Stadsledningskontoret konstaterar att utlåningen av e-böcker står för en dramatisk ökning. Utestående frågor om långsiktigt tillgängliggörande, distribution och framförallt finansiering måste därmed hanteras för att definiera och säkra folkbibliotekens framtida roll.

Stadsledningskontoret föreslår att kommunstyrelsen anser remissen besvarad med vad som sägs i tjänsteutlåtandet.

Kulturnämnden

Kulturnämnden beslutade vid sitt sammanträde den 7 februari 2013 att godkänna kulturförvaltningens tjänsteutlåtande och överlämnar det som svar på remissen.

Kulturförvaltningens tjänsteutlåtande daterat den 21 januari 2013 har i huvudsak följande lydelse.

Den analys och de förslag som redovisas i betänkandet omfattar läsandets kultur och det litterära systemet i vid mening. Kulturförvaltningens remissvar utgår främst från de delar av betänkandet som berör folkbibliotek och folkbildning men även skolan.

Biblioteksväsendet i allmänhet och betänkandets relation till förslag om ny bibliotekslag. Betänkandet tar upp och tangerar delvis den promemoria med förslag till ny bibliotekslag (Ds 2012:13) som Kulturdepartementet remitterade under sommaren 2012. Folkbibliotekens roll i det läsfrämjande arbetet beskrivs i betänkandet som tudelat; dels att tillgängliggöra en litteratursamling utan kostnad för medborgarna, dels ett mer aktivt litteraturfrämjande arbete med att pedagogiskt guida besökare till läsoplevelser, i syfte att synliggöra samlingarna och inspirera till läsning. En relevant tudelning mot bakgrund av att Stockholms stad i tidigare remissvar angående ny bibliotekslag efterfrågat en lag som tydligt uttrycker bibliotekens viktiga roll i att guida och inspirera människor i stället för att fokusera på ett passivt tillhandahållande av en samling. Kulturförvaltningen välkomnar därför att slutbetänkandet inte enbart berör skapande och tillgängliggörande av litteratur utan även sätter läsfrämjande insatser i centrum samt tydliggör biblioteksväsendets viktiga roll i detta.

Stockholms stads kommunfullmäktige beskriver i stadens biblioteksplan från 2012 hur "Biblioteket är stockholmarens partner i vardagen, för lärande, läsande och reflektion". Bibli-

oteken skall sätta människan i centrum. Det är hans eller hennes behov och intresse som ska styra innehåll och utbud. Med utgångspunkt i Unescos folkbiblioteksmanifest skall folkbiblioteken enligt stadens biblioteksplan göra alla slag av kunskap och information tillgänglig för medborgarna. Alla ska ha tillgång till folkbibliotek oavsett ålder, etnicitet, kön, religion, nationalitet, språk, samhällsklass, funktionsnedsättning, sjukdom eller internering inom kriminalvården. Via folkbiblioteken ska medborgarna kunna hitta material och tjänster som stöttar dem och tillgodoser deras behov, ett livslångt lärande, ett självständigt ställningstagande och en kulturell utveckling. Samlingar och utbud ska vara fria från alla former av ideologisk, politisk eller religiös censur och kommersiella påtryckningar. Genom detta kan bibliotek vara en kraft för att motverka skillnader i olika gruppers läsande, förbättra läsförmågan bland barn och ungdomar samt erbjuda alla människor möjlighet att ta del av kunskap och information.

Läsluft

Kulturförvaltningen stödjer betänkandets förslag om:

- *Nationella mål för läsluften*

Betänkandets förslag innebär att följande övergripande mål föreslås läggas fram för riksdagen:

"Alla i Sverige ska, oavsett bakgrund och förutsättningar, ha god läsfärdighet och tillgång till litteratur. För att nå det övergripande målet ska följande delmål vara uppnådda 2018.

- ☐ *Läsfärdigheten och motivationen att läsa bland barn och unga ska avsevärt förbättras och ha ökat mätbart jämfört med i dag, särskilt i grundskolans tidiga årskurser.*
- ☐ *Fler barn och unga än i dag ska regelbundet ta del av både fack- och skönlitteratur.*
- ☐ *Kunskapen om läsningens betydelse för utbildning och delaktighet i samhällslivet ska ha ökat i alla grupper som i dag läser i liten utsträckning"* (s. 399).

Delmålen är nära relaterade till skol- och folkbibliotekens uppdrag. Ett läsluft av föreslagets karaktär bör därmed tydligt kopplas till dessa institutioner och ta vara på dess existerande infrastruktur.

Skolans ansvar för läsfrämjande

Betänkandet beskriver hur lagstiftningen ger skolan det yttersta ansvaret för skolans biblioteksverksamhet. Detta ansvar berörs i betänkandet genom förslag om:

- Läsombud för att stärka litteraturens ställning i förskolan
- Kompetensutveckling för lärare
- Samtliga elever bör ha tillgång till skolbibliotekarier

Kulturförvaltningen instämmer i betänkandets betoning av relevant kompetens och pedagogiska resurser för att kunna stärka ungas läsande. Insatser bör därmed, som betänkandet föreslår, innefatta försöksverksamhet med läsombud i förskolor, kompetensutveckling för lärare samt en strävan att skolbibliotek bemannas med bibliotekarier. Viktigast är emellertid att övergripande utvärdera skolbiblioteksverksamheten i sin helhet i relation till den existerande skol- och bibliotekslagstiftningen. Den senaste skollagen har ökat de faktiska kraven på varje skola att se till att eleverna har tillgång till skolbibliotek. Det är alltid skolan som ska definiera behoven. Kulturförvaltningen ställer sig bakom förslaget att Statens skolverk får i uppdrag att utvärdera om de skolbibliotek som finns fungerar som en pedagogisk resurs, stöder elevernas lärande och främjar intresse för läsning och litteratur. Genom att skolorna tydliggör sin roll ökar samtidigt folkbibliotekens möjlighet att samordna sig med och komplettera skolornas läsfrämjande arbete.

Bibliotekens samlingar

Kulturförvaltningen instämmer i betänkandets förslag och argumentation för vikten av att

bibliotek kan tillgängliggöra litteratur oavsett medieformat:

- Möjligheter för folkbiblioteken att arbeta aktivt med e-böcker
- Utökat stöd till backlistdigitalisering

Det krävs omfattande insatser för att finna nya sätt att hantera avtal kring upphovsrättsligt skyddad litteratur i elektroniska format. De karens- och begränsningar förlagen infört för tillgängliggörandet av e-böcker står i strid mot bibliotekens uppdrag att självständigt och oberoende göra urval. Idag är det förlaget, inte biblioteket och bibliotekarien, som avgör om och när en e-bok ska kunna tillgängliggöras av biblioteken. Det reser ett tydligt hinder för bibliotekarier som i linje med utredningens förslag och Unescos folkbiblioteksmanifest avser att arbeta läsfrämjande med litteratur oavsett format. En möjlig framtida situation kan innebära att majoriteten av bokutgivningen endast sker i e-boksformat. Om folkbiblioteken då inte får tillgång till denna utgivning innebär det att folkbiblioteken blir en plats enbart för tryckta böcker. Bibliotek som offentliga institutioner måste ges förutsättningar att stå fria att självständigt göra sina urval. Kulturförvaltningen stöder därmed betänkandets förslag om att staten bör bistå Sveriges Kommuner och Landsting i att samordna och få tillstånd en långsiktig modell som väger förlagens kommersiella intressen av nyutgiven litteratur mot bibliotekens uppdrag att fritt tillgängliggöra aktuell information och kunskap.

Kulturförvaltningen hade dock önskat att betänkandet problematiserat den dominans som en distributör av kommersiell elektronisk litteratur (Elib, som ägs av de största förlagen) har i dag. Denna marknad behöver kompletteras med flera konkurrerande distributörer. Dagens dominerande avtalsmodell begränsar inte bara bibliotekens möjlighet till urval utan innebär även ett monopol, som omöjliggör för kommunerna att upphandla tjänsten och en betalningsmodell som för enskilda bibliotek innebär mycket osäkra kostnadsberäkningar. Trots det idag mycket begränsade utbudet finns det ett kraftigt ökat intresse av e-media, om än från en låg nivå. Utlånen av e-media ökade i Stockholm under 2012 med 85 procent, från 97 218 lån år 2011 till 180 318 år 2012. Det stora intresset bör mötas med en långsiktig lösning med utgångspunkt i allmänhetens litteraturtillgång.

Kulturförvaltningen instämmer även i betänkandets förslag om att vidareutveckla det stöd till digital utgivning av förlagens backlist som införts på försök under 2012. Kulturförvaltningen saknar emellertid att betänkandet inte uttrycker något tydligt krav på att de titlar som får del av stödet enkelt görs tillgängliga till medborgarna via offentliga bibliotek. För fritt tillgänglig e-litteratur föreslår betänkandet att Kungliga biblioteket ges i uppdrag att distribuera denna till landets bibliotek via den nationella katalogen Libris. Kulturförvaltningen stöder detta förslag.

Läs-, litteraturfrämjande och kultursamverkansmodellen

Förslaget om att avskaffa det riktade statsbidraget till inköp av barn- och ungdomslitteratur stöds av kulturförvaltningen då denna typ av medieköp inte alltid är det i en verksamhet som bäst behöver stöd. Avskaffandet talar för ett mer flexibelt användande av dessa medel liksom föreslås i följande två förslag:

- Läs- och litteraturfrämjande i kultursamverkansmodellen
- Samordning av läsfrämjande insatser utanför skolan

Kulturförvaltningen instämmer i förslagen att folkbibliotekens och andra lokala och regionala aktörers utvecklingsarbete på litteratur- och läsfrämjandeområdet bör stärkas och ytterligare samordnas. Idag saknas en sådan samordning. I syfte att stärka det läsfrämjande arbetet föreslår betänkandet därmed att: *"Statens kulturråd ges i uppdrag att ta initiativ till, samordna och följa upp läsfrämjande insatser av nationellt strategiskt intresse. I anslutning till det förändrade uppdraget bör Kulturrådet efter samråd med andra berörda parter även ta fram ett handlingsprogram för det läsfrämjande arbetet utanför skolan som kan ligga till grund för prioriteringar"* (s. 15).

I de fall samordningen med medel omfördelade från litteraturstödet specifikt berör läsfrämjande vid bibliotek bör det dock finnas vinster i att snarare knyta denna samordning till Kungliga biblioteket istället för Kulturrådet och kultursamverkansmodellen. Detta för att på så sätt skapa synergier med annan nationell biblioteksutveckling och samverkan. Kulturförvaltningen ser ett behov av att ge Kungliga biblioteket förbättrade förutsättningar att ta sig an dess ökade nationella ansvar för bibliotekssamverkan även kring läsfrämjande frågor. Läsfrämjande är en av bibliotekens grundläggande uppdrag och därmed en viktig del att knyta till övrig biblioteksutveckling av nationellt strategiskt intresse.

Folkbildning

Kulturförvaltningen instämmer i betänkandets bedömning att folkbildningen har en betydande roll för att vända den nedåtgående trenden avseende svenskarnas läsförmåga. Betänkandet berör detta främst genom ett förslag om att stärka folkbildningens roll i det läsfrämjande arbetet med ett statligt stöd till samverkan mellan folkbildningsorganisationerna och civilsamhället, däribland folkbiblioteken. Detta genom förslag:

- *Stärk folkbildningens roll i det läsfrämjande arbetet*

Inom folkbildningen finns en nationell struktur, pedagogiska erfarenheter och lokal kunskap om de grupper som behöver nås av läsfrämjande insatser. Betänkandet pekar samtidigt på att det nuvarande statliga stödet till studieförbunden begränsar deras möjligheter att samverka med till exempel folkbibliotek eller andra organisationer inom kommuner, landsting och civilsamhället. I Stockholm finns i flera stadsdelar lokala studieförbund och folkbibliotek sida vid sida vilket med öppnare stödformer skulle ge förutsättningar till nära samverkan för läsfrämjande. Dagens statliga stödssystem bygger dock på kvantitativa redovisningar av studieförbundens verksamheter och mötesformer vilket kulturförvaltningen anser kunna försvåra vissa alternativa läsfrämjande insatser. Stockholms stad beslutade 2012 om ett kommunalt stöd till studieförbunden som distanserar sig från denna volymbaserade syn till förmån för premiering av verksamheternas kvalitativa innehåll. Beredningen av kommunens folkbildningsstöd kommer istället att ske i nära dialog med studieförbunden och utgå från de fyra statliga målen för folkbildningen. Ett av dessa uppförande mål är att "Bidra till att utjämna utbildningsklyftor och höja bildnings- och utbildningsnivån i samhället", en målsättning helt i linje med litteraturutredningens slutsatser.

Kulturförvaltningen stöder alltså utredningens förslag om att avsätta 30 miljoner kronor till samverkan mellan till exempel bibliotek och det civila samhället och menar att det är rimligt att Folkbildningsrådet tillsvidare fördelar dessa medel. Kulturförvaltningen vill samtidigt betona vikten av att riktlinjerna för stödet ger möjlighet till nya samverkansformer och metoder för läsfrämjande med hänsyn till båda parter förutsättningar.

Litteraturbegreppet

Betänkandet lyfter på ett mycket förtjänstfullt sätt läsandets betydelse för individers och samhällets utveckling. Kulturförvaltningen poängterar hur resultat av betänkandet och en ny bibliotekslag båda tydligt bör öppna upp för en vid tolkning av ordet "litteratur" för att inte riskera att enbart tolkas som textbaserad skönlitteratur tryckt på papper. Läsfrämjande arbete och en ny bibliotekslag bör beskriva såväl bibliotek som läsandes syfte och ändamål utifrån nya informations- och kulturvanor med snabbt ökad användning av andra mediebärare än papper, exempelvis andra textbaserade medier, musik, rörlig bild och spel.

Förhoppning om fortsatt debatt och handling

Kulturförvaltningens remissvar har fokuserat på bibliotekens ansvar för att främja läsning och garantera alla människor fri tillgång till information och kunskap. Ett ansvar som förutsätter tydligt politiskt ansvarstagande. Vad gäller tillgång till e-media är det påtagligt att bibliotek, förlag och författare inte ensamma kunnat lösa de intressekonflikter som finns. Detta trots omfattande samtal parterna emellan i fråga om läsarnas tillgång till e-media via bibliotek. Kulturförvaltningen ser därför fram emot en konstruktiv politisk debatt om Litteraturutredningens förslag. Genom att biblioteken ges ytterligare förutsättningar att genom olika och aktuella medieformat arbeta med tillgängliggörande och inspiration kan biblioteken även

fortsatt vara verktyg för att motverka betänkandets dystra rapporter avseende barn och ungdomars läsförmåga.